

آنچه در این ستون می‌خوانید، دیدگاه‌های رسانه‌های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود و این دیدگاه‌ها موضع روزنامه «هم‌میهن» نیست.

RS

درست اندیشیدن در مورد تحریم‌ها

اسفندیار باتمانقلیچ

مؤسس اندیشکده

بوریس و بازار

در کتاب «تحریم چگونه عمل می‌کند: ایران و آثار جنگ اقتصادی» که توسط نرگس باجغلی، ولی نصر، جواد صالحی اصفهانی و علی واعظ نگاشته شده است، شاهد تنوع افکار هستیم. مطالعه تحریم، از شایستگی تک‌تک افرادی که آن را بررسی می‌کنند، فراتر می‌رود. چهار نویسنده کتاب تخصص‌های متنوع خود را برای درک عملکرد تحریم به کار گرفته‌اند. باجغلی جامعه‌شناس، نصر استاد علوم سیاسی و صالحی اصفهانی اقتصاددان است و واعظ هم قبل از اینکه سراغ امور امنیتی برود، در رشته فیزیک هسته‌ای تحصیل کرده بود. مطالعه اثرگذاری سیاست‌های تحریم معمولاً بر نحوه طراحی این سیاست‌ها تمرکز می‌کنند: اینکه تحریم‌ها یکجانبه است یا چندجانبه، اولیه است یا ثانویه، چه بخش‌ها، افراد و نهادهایی را هدف قرار می‌دهد؟ در این مطالعات، کشوری که تحریم‌ها را اعمال کرده است در کانون توجه قرار می‌گیرد. اما نحوه دیگر مطالعه تحریم‌ها بر این اساس است که بررسی کنیم اثرگذاری تحریم‌ها را نمی‌توانیم از نحوه سیاست‌گذاری تحریم‌کننده درک کرد، بلکه باید جامعه و اقتصادی را که تحریم‌ها به آن تحمیل شده است، بررسی کرد. بر این اساس نویسندگان کتاب معتقدند که این سوال که «آیا تحریم‌ها موفق است؟» سوال غلطی است. این سوال بر قدرت دولت تحریم‌کننده تمرکز می‌کند و پاسخ آن همیشه روشن است. نویسندگان این کتاب تأکید می‌کنند: «وقتی یک کشور در ابعاد و قدرت اقتصادی ایالات متحده تحریم‌های سخت علیه کشور دیگر اعمال می‌کند، تردیدی وجود ندارد که این تحریم‌ها موفق است، این تحریم‌ها اختلال جدی در زندگی روزمره شهروندان کشور هدف ایجاد می‌کنند. بر فرهنگ سیاسی آن کشور تأثیری می‌گذارد و به اقتصاد شوک وارد می‌کند.» به نظر نویسندگان، سوال درست‌تر این است که «آیا تحریم‌ها آنگونه که باید عمل می‌کنند؟» بر این اساس، آنچه معیار سنجش موفقیت تحریم‌ها می‌شود، بررسی «تغییر در رفتار دولت‌های هدف» است. به این ترتیب ابزارهای بهتری برای ارزیابی اینکه آیا تحریم‌ها به شهروندان عادی آسیب می‌زند یا نه به دست می‌آید. موضوعی که به دلیل ارتباط شخصی نویسندگان با ایران، در این کتاب بهتر مورد بررسی قرار گرفته است. تا همین چندین پیش، سیاست‌گذاران غربی این اعتقاد سرسختانه را تکرار می‌کردند که تحریم‌ها به‌رغم شکست‌شان در رسیدن به اهداف مقرر برای بسیاری از کشورهای تحریم‌شده مانند ایران، عراق، کره شمالی، ونزوئلا و روسیه، مؤثر هستند.

فاطمه کلانتری

خبرنگار گروه دیپلماسی

ترکیب «محور مقاومت» اولین بار پس از آن به کار برده شد که جورج بوش، رئیس‌جمهور آمریکا در ژانویه ۲۰۰۲، کشورهای ایران، عراق و کره شمالی را «محور شرارت» خواند و جان بولتون، معاون وزیر خارجه وقت آمریکا، کشورهای سوریه، لیبی و کوبا را نیز جزو این فهرست دانست. مجله لیبیایی الزحف الأخضر در پاسخ به این موضع‌گیری، کشورهای مذکور را نه محور شرارت، بلکه محور مقاومت نامید که در برابر ایالات متحده آمریکا قرار گرفته‌اند.

پس از آن نیز سعید صیام، وزیر کشور فلسطین در گفت‌وگویی با تلویزیون العالم عبارت «محور مقاومت» را برای اشاره به اهداف سیاسی مشترک در مبارزه با آمریکا و اسرائیل به کار برد و تأکید کرد که سوریه، ایران، حزب‌الله لبنان و حماس در فلسطین، محور مقاومت را تشکیل داده‌اند تا علیه آمریکا و اسرائیل مبارزه کنند. همچنین علی اکبر ولایتی، وزیر خارجه سابق، در مرداد ۱۳۸۹، زنجیره مقاومت علیه اسرائیل را شامل ایران، سوریه، حزب‌الله لبنان، دولت جدید عراق و حماس دانست. به باور وی از آنجا که این زنجیره از سوریه می‌گذرد، کشور مذکور نقش طلایی در زنجیره مقاومت علیه اسرائیل دارد. آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر جمهوری اسلامی ایران، اولین بار در مرداد ۱۳۷۲ در دیدار با سیدحسن نصرالله، دبیرکل حزب‌الله لبنان، از جبهه مقاومت اسلامی سخن گفت و آن را نتیجه تجاوزات اسرائیل دانست که با اقدام خود در تجاوز به لبنان، نه تنها به اهداف سیاسی و نظامی مورد نظر دست نیافته، بلکه موجب همبستگی و اتحاد مردم شده است.

امروز از گروه‌های حاضر در کشورهایهایی که محور مقاومت را تشکیل می‌دهند با عنوان نیروهای نیابتی ایران یاد می‌شود؛ تا جایی که بسیاری، در روزهای نخست پس از جدیدترین تحول خاورمیانه یعنی طوفان الاقصی که توسط گروه حماس در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ عملیاتی شد، به دنبال ردپای ایران می‌گشتند و پس از آن نیز هزینه اقدامات حزب‌الله لبنان، گروه‌های شیعه عراقی و انصارالله یمن را نیز متوجه تهران می‌دانند.

لبنان: حزب‌الله

پس از حماس و جهاد اسلامی که به‌صورت مستقیم در جریان جنگ در غزه قرار دارند، سومین گروه محور مقاومت که بالاترین مشارکت را در تحولات پس از ۷ اکتبر دارد، حزب‌الله لبنان است. سیدحسن نصرالله، دبیرکل حزب‌الله لبنان در نخستین سخنرانی خود پس از عملیات طوفان الاقصی گفت: «مقاومت اسلامی لبنان از ۸ اکتبر

انصارالله یمن

کتاب حزب‌الله عراق

محور مقاومت یا نیروهای نیابتی؟

جریان شناسی گروه‌های شبه نظامی مسلح خاورمیانه و ارتباط و نسبت آنها با ایران

خود را از زرادخانه موشکی و نیروی نظامی حزب‌الله لبنان منتشر کرد؛ در گزارش این مؤسسه آمده است: «حزب‌الله یک سازمان تحت حمایت ایران است که به زرادخانه بزرگی از تسلیحات بسیار مخرب مسلح شده است. این سازمان متشکل از سربازان عادی و ذخیره است که بین ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفر تخمین زده می‌شود. افزون بر این، نیروی رضوان، واحد کماندویی آموزش دیده این گروه است که تجربه رزم در سوریه را نیز داراست و در حال حاضر حدود ۲۵۰۰ نیرو در اختیار دارد.» مؤسسه مطالعات امنیت ملی اسرائیل برآورد کرده که زرادخانه حزب‌الله شامل ۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار راکت، اسلحه مسلسل و موشک، از جمله صدها موشک مخرب با دقت بالاست.

فلسطین: حماس و جهاد اسلامی

رابطه گروه‌های فلسطینی با جمهوری اسلامی ایران از الگویی متفاوت از سایر نیروهایی که مشمول حمایت مادی و معنوی تهران می‌شوند، پیروی می‌کند و مهمترین دلیل آن از سنی‌مذهب بودن و پیشینه تاریخی این گروه‌ها نشأت می‌گیرد. موضوع حمایت این گروه فلسطینی از معارضین حکومت بشار اسد که حماس را در جریان نافرمانی‌های سوریه در مقابل ایران و گروه‌هایی همچون حزب‌الله لبنان قرار داد، تفاوت آن را با سایر ارکان محور مقاومت، بیش از پیش آشکار ساخت.

حماس به‌عنوان شاخص‌ترین عضو فلسطینی محور مقاومت، در سال ۱۹۸۷ توسط امام شیخ احمدیاسین و دستیار عبدالعزیز الرنتیسی مدت کوتاهی پس از آغاز اولین انتفاضه یا قیام فلسطینی‌ها علیه اشغال سرزمین‌های فلسطینی توسط اسرائیل تأسیس شد. این جنبش به‌عنوان شاخه‌ای از اخوان المسلمین در مصر آغاز شد و یک شاخه نظامی به نام گردان‌های عزالدین قسام را برای پیگیری مبارزه مسلحانه علیه اسرائیل با هدف آزادسازی فلسطین تاریخی ایجاد کرد.

حماس خود را به‌عنوان «جنبش ملی آزادی‌بخش و مقاومت اسلامی فلسطین» تعریف می‌کند که از اسلام به‌عنوان چارچوب مرجع خود استفاده می‌کند. در سال ۲۰۱۷، حماس با انتشار یک سند سیاسی عملاً مدعی قطع روابط با اخوان المسلمین شد و گفت که با بازگشت آوارگان فلسطینی، یک کشور فلسطینی در مرزهای ۱۹۶۷ را می‌پذیرد. اگرچه این اقدام باعث ایجاد ترس در میان وفاداران این گروه مبنی بر دست کشیدن از آرمان فلسطین شد، اما حماس این بند را اضافه کرد: «حماس هرگونه جایگزینی برای آزادی کامل فلسطین از رودخانه تا دریا را رد می‌کند اما ایجاد یک کشور مستقل فلسطینی در مرزهای ۱۹۶۷ را فرمول اجماع ملی می‌داند.» این در حالی است که خالد مشعل، رئیس پیشین دفتر سیاسی این حزب و رئیس دفتر سیاسی جنبش حماس در خارج از فلسطین در تازه‌ترین اظهارات خود در این رابطه در تاریخ ۱۷ ژانویه (۲۷ دی‌ماه) گفت: «حماس اصطلاح

وارد نبرد واقعی شده که فقط اشخاصی که در مرزها هستند می‌توانند آن را احساس کنند».

حزب‌الله لبنان قدرتمندترین و نزدیک‌ترین گروه محور مقاومت به ایران است؛ دبیرکل این حزب در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سخنانی گفت اگر آمریکا جنگی علیه ایران آغاز کند، تنها با این کشور طرف نخواهد بود. او تأکید کرده بود: «سرنوشت ما به جمهوری اسلامی وابسته است.»

همزمان با شروع عقب‌نشینی اسرائیل از شهر صیدا، حزب‌الله در یک گردهمایی رسمی در ۱۶ فوریه ۱۹۸۵ با صدور یک نامه سرگشاده، اطلاع‌رسانی از این گروه در صحنه داخلی لبنان وجود نداشت و تنها حرکتی که حزب‌الله تا قبل از صدور نامه به آن اقدام کرده بود، اعلام ظهور و موجودیت مقاومت اسلامی بود. شیخ صبحی طفیلی، نخستین دبیرکل حزب‌الله در خصوص اهداف تشکیل این گروه گفته بود: «ما در محدوده لبنان فعالیت می‌کنیم و چارچوب آن فکر نمی‌کنیم. لبنان یک بازیچه هندسی کوچک است که به وسیله امپریالیست‌ها به‌وجود آمده است. ما تلاش داریم که در کلیه نقاط گیتی از مسلمانان دفاع کنیم.» به روایت اسناد و روایات تاریخی از علی اکبر محتشمی‌پور، سفیر وقت ایران در سوریه و وزیر کشور با عنوان پدر معنوی حزب‌الله در سال‌های نخست تشکیل آن یاد می‌شود. وی در خصوص تشکیل این گروه شیعه در لبنان گفته است: «امام (ره) نظرشان این بود که ما خودمان یک تشکیلاتی را برنام‌ریزی و تأسیس کنیم و در چارچوب یک حرکت واحد و یکپارچه که هم از نظر نظامی و هم از نظر عقیدتی کارآمد باشند برای مقابله با اسرائیل تأسیس شود نه اینکه یک شرکت سهامی درست کنیم و هر گروهی خود را شریک بدانند و سهم خودش را بگیرد به‌عنوان اینکه برود با اسرائیل وارد نبرد شود چون در این صورت، بحث منافع شخصی و تحصیل بیشتر امکانات جایگزین بحث مبارزه با اسرائیل می‌شود.»

حزب‌الله ۱۸ سال پس از تأسیس موفق شد تا در سال ۲۰۰۰، اسرائیل را از خاک لبنان بیرون کند. این گروه سیاسی-نظامی در سال ۲۰۰۶ نیز پس از ۳۳ روز نبرد با ارتش اسرائیل موفق شد تا بازدارندگی بلندمدت ۱۷ ساله‌ای را در برابر تل‌آویو ایجاد کند و از سال ۲۰۱۳ نیز در کنار ایران و روسیه در همراهی با ارتش سوریه، برای حفظ قدرت و حکومت بشار اسد در این کشور حاضر شد و حدود هفت هزار شبه‌نظامی خود را به سوریه فرستاد. مؤسسه مطالعات امنیت ملی (INSS) که یک اندیشکده مستقل وابسته به دانشگاه تل‌آویو است، همزمان با تشدید تنش‌ها در شمال اسرائیل برآورد